

1. Buddei s. Joh: Franc: / diff.
de temperamenti hominum.
Hale 1709.
2. Commentatio qua inter
pseudodidus Kalon Charac-
teres in Epist. ad Coloss.
Cap. 2. vers: 18 religiosus
Angelorum cultus exponi-
ditur. Helmst. 1728
3. Hymnus Angelicus novus
foederis. Helmst. 1738

4. von Cinem s. Joh. Justij duo frag-
 menta Martini Lutheri
 ad Reuchlinum, et Eras'mum
 Helmst. 1720.
5. fabricij s. Joh. Ludov. medica-
 tiones circa Vicam Scien-
 tia tum Divina et Humana
 Heidelb. 1662.
6. de Goebel s. Joh. Wilh. s. diff.
 de certamine in Michhelem
 Archangelum, et Diabolum
 de Corpore Moysi, Helmst.
 1738.
7. Hildebrandi s. Joach. s. diff.
 de Lachrymis Christi
 Helmst. 1727.
8. Hoffmanni s. Jan. s. diff. de
 Deo et de Christo, Madel.
 1601, cum 10 Epistolis
 Joh. Casp. s.
9. Jesus Christus dogmatis de
 mortuorum ad vitam reditu
 vindex et restitutor, Helmst.
10. Mejer s. Joh. Gerh. s. diff. de Sarclo
 et Cafi. Idolorum, Helmst.
 1726.

11. Mosheim, Joh. Laur. Diff. de
blasphemia in Spiritum S. gra,
vixima, Helmst. 1738.

12. ——— Diff. de presstantia
Amoris pre cognitione.
Helmst. 1738.

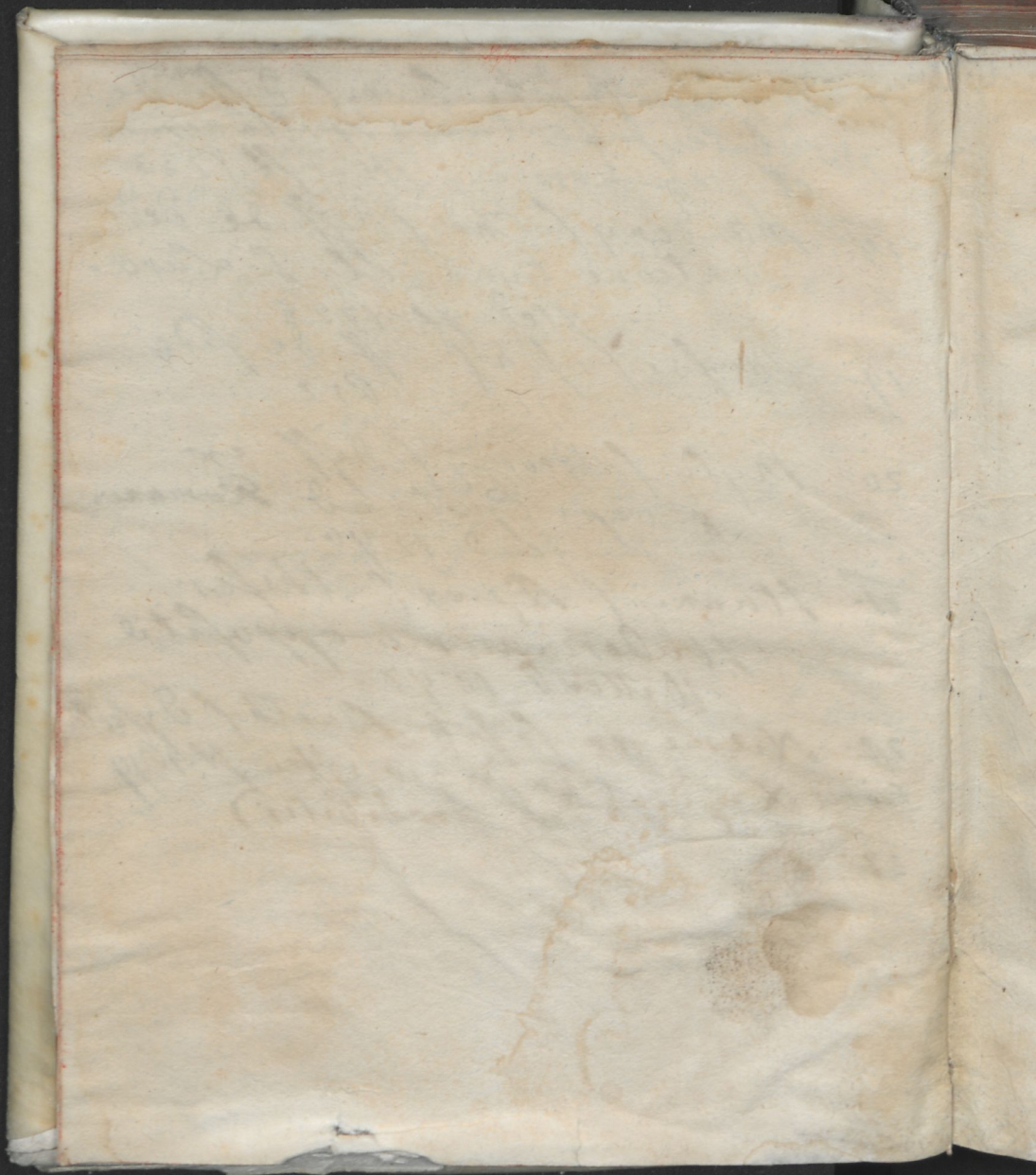
13. ——— Diff. de Divortio
Helmst. 1737.

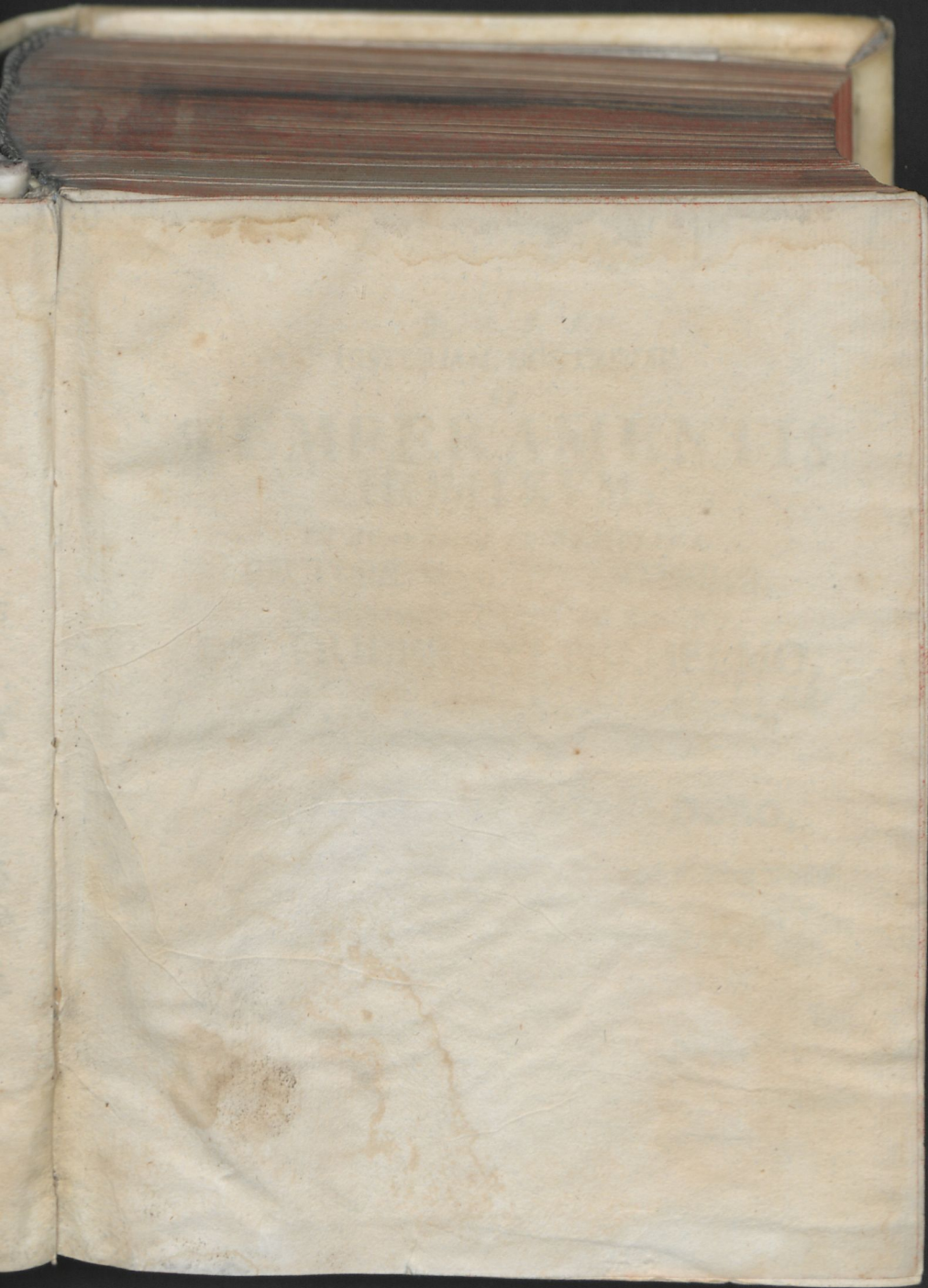
14. ——— Diff. de Spiritu
prophetico de Christo testan-
te. Apoc. XIX. v. 10. Helmst.
1734.

15. ——— Diff. de illis qui
prophetae vocantur in novo
foedere. Helmst. 1732.

16. ——— Diff. de officio
Christiani circa defensionem
vite alienae ex proverb.
XXIV. v. 11. 12. Helmst.
1738

17. Morheim s. Joh. Laur. Diff. de
Salute Infantum Christianorum
et paganorum Helmst. 1733.
18. Münder s. Chr. Diff. de dedi-
catione Evangelij S. Lucæ
Helmst. 1728.
19. Musel s. Joh. Diff. de fide
jenu 1652.
20. Myly s. Georgij Diff. ex
d. Cap. Gust. ad Romanos.
jenu 1540.
21. Stunni s. Stizij Theses
Huberianisimo oppositæ
Wittenb. 1597.
22. Niemejer s. Joh. Barth. Disserta-
tionis X. de conjugio
et Casibus prohibitis
Helmst. 1699
- 23.

HISTORIAM DOCTRINAM

TEMPERAMENTIS
HOMINUM

IN ACADEMIA CAESAREA
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
FRANCISCO PRINCE AC COMITE
DN. FRIDERICO WILHELMO
LEGATI BORVORUM ELECTORIS PRINCIS ET RE
PUBLICAE PALATINAE

DN. IO. FRANCISCO BYDRO,

MAGISTRO ET DE CANONICIS ACADEMIAE CAESARIAE

PHYSICIS ET MATHEMATICIS

PROFESSORIS

18

DISSERTATIO EXEGETICA
PRIOR
DE
DEDICATIONE
EVANGELII S. LVCAE

CAP. I. 1-4.

QVAM
PRAESIDE
CHRISTIANO MÜNDENIO
S. S. THEOLOG. DOCT. EIVSDEMOQE
P.P.O.

IN IVLEO MAIORI

DIE XVII APRILIS c**l**o**b**ccXXVIII.

PVBLICAE SYZHTHEEI EXPONET

AVCTOR RESPONSVRVS

IVLIUS CAROLVS SCHLAEGER

HANNOVER.

S. S. THEOL. STVD.

HELMMAESTADII
TYPIS PAVLI DIETERICI SCHNORRII
ACAD. TYPOGR.

CHRISTIANO MANDENIO
P. R.

EVANGELII & LUCAR
P. R.

CHRISTIANO MANDENIO
P. R.

IN UNIV. MARY

THE VALLA...
P. R.

JULIUS CAROLUS SCHAEFER

THE VALLA...
P. R.

ILLVSTRISSIMO AC EXCELLENTISSIMO
DOMINO
RVDOLPHO IOANNI
LIB. BAR.
DE WRISBERG
AVGVSTISSIMI MAGNAE BRITANNIAE
FRANCIAE ET HYBERNIAE REGIS
FIDEI DEFENSORIS
BRVNSVICENSIVM AC LVNEBVRGENSIVM DVCIS
S. R. I. ARCHITHESA VRARI ET ELECTORIS
ACADEMIAE IVLIAE HODIE DIRECTORIS
MAGNIFICENTISSIMI
STATVS MINISTRO ET
CONSILIARIO INTIMO
HAEREDITARIO IN WRISBERG-HOLTENSEN, BRVNCENSEN,
WESTLVM ET BRVNINGHAVSEN
REL.

DOMINO SVO GRATIOSISSIMO
MAECENATI MAXIMO

HASCE
STVDIORVM SVORVM
PRIMITIAS

SVBIECTISSIMO ANIMO
SACRAS ESSE VOLVIT

A. R.
IVLIVS CAROLVS SCHLAEGER.

(20)

DISSERTATIONIS PRIORIS
DE
DEDICATIONE
EVANGELII S. LVCAE

Cap. I. 1-4.

ΣΥΝΟΨΙΣ.

Initium euangelii LVCAE, quod ab harmoniae euangelistarum scriptoribus historiae euangelicae praefigitur, a b. CALIXTO autem in harmonia est praetermissum, recte appellari potest dedicatio. §. I. Dedicatioes apud Graecos eo tempore iam in usu fuisse, probatur §. II. Textus euangelici analysi, et instituti ratio exponitur §. III. De THEOPHILO quinam scripserint, et quae disputentur, §. IV. et primum quidem circa nomen Theophili quanam notanda sint momenta, indicatur §. V. Nempe quid significet, §. VI. Vtrum h. l. sit appellativum, an proprium, §. VII. vtrum verum, an fictitium, §. VIII. Deinde ti-

tulum KRATISTOS etiam h. l. titulum dignitatis esse, probatur §. IX. Denique in statum et conditionem huius Theophili inquiritur §. X. et in primis quaestio ventilatur: an Theophilus hic Iudaeus fuerit, Iudaeorumque pontifex Hierosolymitanus, §. XI. an Iudaeus Alexandrinus §. XII. An vero gentilis, ac Romanus praefectus, vel Antiochenus in Syria, vel Alexandrinus in Aegypto. §. XIII. An superstitioni gentilium adhuc addictus, vel ad christianam religionem iam conuersus fuerit. §. XIV. quare LVCAE huic Theophilo euangelium suum inscripserit. §. XV. Epilogus huius prioris dissertationis. §. XVI.

§. I.

Initium euangelii LVCAE, quod quatuor prioribus commatibus capitis primi continetur, vulgo *proemii*, vel *praeloquii*, aut *exordii* nomine venit, et a scriptoribus harmonicis ad vniuersam historiam euangelicam, ex quatuor euangelistis contextam, praefationis instar

star accommodatur. a) Si quis vero verba LVCAE paulo penitius inspexerit, euangelio ipsius initium hoc soli convenire, et ad ipsam historiam euangelicam quadantenus tantum applicari posse, ex circumstantiis a LVCA commemoratis, euidenter satis cognoscet. Eaque de causa b) b. GEORG. CALIXTVM in concordia IV. euangelicorum scriptorum, in qua omnes IV. euangelistas in vnum corpus et vnam continuam historicam relationem coniungere voluit, hanc pericopen praetermississe nulli dubitamus. In prolegomenis c) enim diserte monuit, solum LVCAE libro suo praefationem praemisisse, eumque Theophilo inscripsisse. Nec satis commode initium hoc, euangelio LVCAE proprium, prooemium vel praeoelouium dici posse videtur, cum non ad lectorem quemcunque, sed ad certum aliquem virum verba directe spectent, et singularis etiam causa adducatur, quare hoc euangelium illi inscriptum sit. Voce ergo magis congrua vt vtamur, *dedicationem* euangelio LVCAE praefixam esse, cum SAL. VAN

TIL

-
- a) Conf. IO. GE. DORSCHER comm. in IV. euang. p. 583. cuius verba sunt: *Hic est prologus, quem, qui harmonias scribunt, omnibus euangelis aliis praefigunt, quia continentur in eo omnes causae, quae ad euangelium pertinent: efficiens et directiua v. 2. materialis. v. 1. formalis v. 3. finalis v. 4.* Et RVPERTI ERYTHROPILI, viri de ecclesia Hannouera-na immortaliter meriti *catenae aureae in harm. euang. tom. 1. p. 1.*
- b) Immerito LVCAE praefationem a CALIXTO omissam esse, notat CALOVIUS in harmon. euangel. fol. 18. et cel. RVSSIVS in harmon. euang. p. 2. non apparere scribit, cur CALIXTVS hanc LVCAE pericopen silentio profors praeterierit. Quisquis vero instituti Calixtini rationem considerauerit, CALIXTVM ratione non destitutum fuisse animaduertet.
- c) pag. 3.

TIL d) afferere liceat, quam etiam *epistolam nuncupatoriumam* cum IO. LIGHTFOOTO, e) vel, si mauis, *προσφωνητικὸν προσίμιον* recte dixeris. Et sane praeter CALIXTVM iam citatum, historiae ecclesiasticae conditores Magdeburgici, f) CAVEVS, g) THOM. ITTIGIVS, h) IO. GEORG. WALCHIVS i) aliique, k) LVCAM vtrumque scriptum, et euangelium, et acta apostolorum, Theophilo inscripisse, nuncupasse, et dedicasse fatentur.

§. II.

Nec mirum cuiquam videri debet, quod LVCAS scripta sua viro cuidam dedicauerit. Etsi enim apud Hebraeos morem dedicandi libros eo tempore receptum fuisse, non satis constet: apud Graecos tamen eundem iam dudum ante natum redemptorem generis humani inualuisse, HESIODVS, qui *ἔργα καὶ ἡμέρας* Persae, ARISTOTELES, qui rhetoricam, et librum de mundo l) Alexandro M., atque ethica Nicomacho et Eudemo, THEOPHRASTVS, qui *ἠθικὰ χαρακτῆρας* Polycli inscripsit, et alii abunde testatum faciunt. Quid? quod CHRYSIPPO, philosopho stoicae sectae ad dicto, qui circa Olympiadem CXLIII. floruit, id vitio vertatur

d) In opere analyt. tom. II. p. 429.

e) Opp. tom. I. f. 247.

f) Cent. I. lib. 2. cap. X. f. 621. qui tamen actorum apostolicorum tantum mentionem faciunt, euangelio perperam omisso.

g) In antiquit. apost. p. 636.

h) In hist. eccles. saec. I. p. 477.

i) In dissert. de dedicationibus librorum veterum Latinorum, selectioribus epistolis et praefationibus CHRISTOPHORI CELLARII praemissa p. 24.

k) Vid. AVGVSTINI MARLORATI catholicam N. T. expositionem in h. l.

l) Conf. vener. I. A. FABRICII, Patroni mei maxime colendi biblioth. Graec. libr. III. c. 6. p. 124.

tatur ADIOGENE LAERTIO, m) quod cum quinque supra septingentos libellos conscripserit, a ritu vulgari decesserit, et nulla unquam dedicatione usus sit. Ita enim scribit: Δοκεί δὲ ὑπερόπτης τις γεγονέναι. Τσαῦτα γοῦν συγγράψας, οὐδενὶ τῶν βασιλέων προσπεφώνηκε. i. e. Videtur tamen aspernator immodice fuisse, quod quum tam multa scripserit, nulli unquam regi quicquam adscripsit. In literis vero Graecorum cum optime versatus fuerit LVCAS, quippe quem τὴν ἔξω σοφίαν πολὺν, magnum in externa philosophia fuisse, recte affirmat THEOPHYLACTVS, Graecorum consuetudinem dedicandi libros eo facilius est infecurus, quo grauior ipsi caussa dedicationis fuit.

§. III.

Atque hanc dedicationem LVCAE, diuina, quam piis precibus a benignissimo numine efflagito, gratia annuente et opitulante, pro ingenii mei modulo explicaturus, ut specimen quaecumque studiorum meorum exhibeam, eodem, quo summe venerandus PRAESES in collegio biblico textum hunc euangelicum exposuit, ordine procedam. Primo loco considerandus est *vir* ille, cui euangelium hoc inscriptum, quemue LVCAS ita compellat: κρείτιστε Θεόφιλε. Tum *argumentum* ipsius dedicationis est perpendendum, quod ut rite pertractemus, tria nobis ponderanda veniunt momenta. Commate enim primo et secundo indicatur *occafio*, qua LVCAS ad scribendum hoc euangelium perductus sit, desumpta ab exemplo τῶν πολλῶν, qui suam in eodem studio iam posuerint industriam: porro ipsius scriptoris sacri *institutum* v. 3. exponitur, quae ratione aliorum exemplum sit imitatus: et denique *finis*, quem scriptor sacer sibi praefixum habuit, *specialis* innuitur v. 4. Quae ut dilucide demonstrantur omnia, duas tractationis meae

m) In vita huius Chryssippi p. 554. edit. Casaubon.

meae partes constituam. In priore ea persequar, quae de Theophilo hoc ab eruditis philologis et theologis interpretibus disputantur: in posteriore autem verba scriptoris sacri mihi explicanda sumam, et dabo operam sedulo, ut ex regulis bonae interpretationis verus ac genuinus eorundem sensus pateat.

§. IV.

Primum nobis inquirendum est, quis et qualis fuerit THEOPHILVS, quem LVCAS hisce alloquitur verbis: *νεγαις ε θεσφιλς*. Equidem HEIDEGGERVM (n) audacioris ac firmat sententiae cel. HEVMANNVS, (o) ac si simpliciter affirmasset, quis et cuius fuerit hic Theophilus, incertum esse, nec scire referre. Sed mitius de HEIDEGGERO sentiet, qui considerauerit, iis, quae quidem de hoc Theophilo cognosci possunt certe, praenissis, eundem id, quod incertum est, *Romanus* scilicet, *Antiochenus*, an *alius quispiam fuerit*, ad ea tantum retulisse, quae scire parum refert. Et quis in eam iret sententiam, ut ea, quae in sacris monumentis exstant, scire non referre statueret, quantumuis non planum, nec plene cognitum nobis sit, quaenam eorum fuerit ratio? Indagandum potius est, et, quoad eius fieri potest, perquirendum, quicquid in sacris literis nobis contemplandum sistitur. Quo nomine laudanda merito est eorum opera, qui integras de hoc Theophilo conscripserunt dissertationes, videlicet IO. ADAMVS OSIANDER, p) IO. GOTTLLOB STOLTZIVS, q) GOTTLIEB SCHELGVIGIVS, r)

B

CHRISTOPH.

n) Vid. eius enchirid. bibl. libr. III. c. 4. §. 5. p. 489. edit. Ienens.

o) In dissert. mox citanda. p) Disp. de Theophilo *νεγαις* hab. Tubing. 1659. q) Disp. Witteb. 1693. hab. sub titulo: *Vindiciae Theophili euangelici*; quae disputatio etiam inserta est thesauro dissp. philolog. Amstel. edit. tom. II. f. 282. r) Disp. Gedani 1711. hab. Tres haec dissertationes a summe venerando IO. CHRISTOPH. WOLFIO, viro omni laude mea maiori, in *curis criticis et philologicis in IV. euangel.* p. 551. citatas inueni; primam vero et tertiam mihi nondum inspicere licuit.

CHRISTOPH. AUG. HEYMANNS S) et HASAEI, THEODORVS AC IACOBVS. t) Sed vt ea, quae in disceptationem veniunt, paucis complectamur, primo *nomen*, deinde *titulum*, et denique *statum* ac *conditionem* huius Theophili singularim consideraturi sumus.

§. V.

Circa nomen *Θεοφιλος* quaeri potest: (1) quid significet: (2) vtrum hoc loco fit nomen appellatiuum, et quemuis pium lectorem denotet; an vero certo cuidam viro proprium fuerit: et, (3) si proprium fuerit, de quo ne dubitare quidem licet, verumne fuerit nomen, certo cuidam viro a parentibus impositum; an vero fictum, vt Theophilus hic *ψευδώνυμους* fit accensendus.

§. VI.

Vox *Θεοφιλος* vi significationis duarum vocum, ex quibus composita est, *Dei amicum* denotat, et quidem Deum amore debito prosequentem. Etenim cum ea fit graecae linguae indoles, id quod ex reliquis eiusdem compositionis vocibus e. gr. *ἀγάφιλος*, *ἀγαπίφιλος*, *καυόφιλος*, *χρηστίφίλοι* etc. neminem, nisi graecarum literarum profus expertem, fugere potest, vt prius nomen obiectum amoris designet; alia in hac compositione vocis *Θεοφιλος* non est admittenda significatio; praesertim cum Graeci alia non careant voce, qua eum designant, quem Deus amore suo dignatur. Hic enim ipsis dicitur *Θεοφιλης*, de qua voce conferri merentur, quae celeb. MAIVS v) collegit, de iis differens, qui quondam amici Dei sunt appellati. CLEMENTIS ALEXANDRINI

s) In programme quodam, orationibus valedictoriis praemisso Goettingae 1720. d. 24. Sept. quod deinceps recusum est in bibl. Bremens. class. IV. p. 483. t) In bibl. Bremens. class. IV. p. 506. et p. 1048.
v) In obseruat. sacr. libr. I. c. 38. p. 103. sqq.

PRINI testimonium dignum est utique, quod ex eo heic repetatur: ὁ Θεοπροεπής μόνος ΘεοΦιλής. Sic nomen ΘεοΦιλής a voce ΘεοΦίλας scite distinguit PHILO, x) cui Moses et Φιλόθεος dicitur, et ΘεοΦιλής. Φιλόθεος vero idem significat, quod Θεόφιλος; id quod ex 2 Tim. III. 4. luculenter constat, ubi Φιλήθονοι et Φιλόθεοι sibi inuicem opponuntur. Quamquam igitur cum AMBROSIO y) vocem Θεόφιλος vertere nolimus eum, quem Deus diligit; hanc tamen significationem ideo prorsus remouendam esse non arbitramur, cum amor Dei erga nos, nostrum amorem in Deum, et praecedat, et sequatur. Qui Deum serio et rite diligit, is sane uti dilectus est a Deo ante saecula, ita dilectionis diuinæ fructus in dies perfertificat. Nec inepte cum nomine Theophili comparatur Iudaeorum Iedidia, z) nomen Salomoni primum a Nathane impositum, a) et Germanorum Gottlieb. Vtroque nomine vsus est R. Iedidia filius Abrahami, vel Israëlis Lembergensis, qui semetipsum vocavit גוטליב vel גוטליבֿה המכונה יודיה Iedidia cognomine Gottlieb. b) Vtrumque enim nomen, et hebraicum, et vernaculum, ΘεοΦιλῆν a Deo amatum, potius significat, quam Θεόφιλον, Dei amatorem. Sed ex supra dictis iam constat, Deo qui carus esse velit, eum quoque amore numinis flagrare oportere, ut vere sit אהב טוב, amans bonum, c) Bo-

B 2

num

-
- x) Sub initium libr. III. de vita Moses f. 514. edit. Geneuenf. Verba PHILONIS sunt: τοιγαρῶν μετ' ὀλίγων ἄλλων Φιλόθεός τε καὶ ΘεοΦιλής ἐγένετο.
- y) Cuius verba ὁ. sq. adducuntur.
- z) Conf. IO. LIGHTFOOTVS loc. cit. fol. 248.
- a) I. Sam. XII. 25.
- b) Conf. obseru. ccl. THEOD. HASAEI in biblioth. Bremenf. class. IV. p. 513. not. (b), qui ex catalogo bibliothecae Vffenbachianae titulum R. Iedidiae adduxit.
- c) Nomen גוטליב vel גאטליב Iudaeos interpretari per אהב טוב

e

num scilicet, quo maius, quo praestantius non datur, DEVM
OPTIMUM MAXIMUM.

§. VII.

Significatione nominis Θεόφιλος indicata, ad usum il-
lius iam est progrediendum, ac dispiciendum, vtrum hoc
loco sit nomen appellatiuum, an vero proprium. Appella-
tiuum id esse statuunt ORIGENES, AMBROSIVS et
SALVIANVS, sed diuersa iterum ratione. ORIGENES
enim, et AMBROSIVS quemuis piuum lectorem intelligi vo-
lunt. Iste in homilia prima in euangelium LVCAE d) ali-
quem putare non diffitetur, quod ad Theophilum quem-
piam LVCAS euangelium scripserit: tum vero auditores
ita alloquitur: *Omnes, qui nos auditis loquentes, si tales fue-
ritis, ut diligamini a Deo, et vos Theophili estis, et ad vos
euangelium scribitur.* Hic in explanatione prooemiali in
euangelium LVCAE: *Scriptum est, inquit, euangelium ad
Theophilum, hoc est, ad eum, quem Deus diligit. Si Deum di-
ligis, ad te scriptum est.* Quibus suffragatur BEDA: *Quis-
quis, inquit, Dei amator est, ad se scriptum credat, suae-
que sic animae, quia Lucas medicus scripsit, salutem inue-
niat: et ex recentioribus LVC. OSIANDER, qui mentem
LVCAE hisce verbis exponit: Id feci in gratiam tuam, pie
lector, qui Deum diligis. (sunt enim omnes veri Christiani
Theophili): nec non CAMERO, qui ad h. l. diferte scribit:
Non videtur haec esse θεοφιλος certi cuiusdem hominis, cu-
ius nomen proprium fuerit Theophilus: sed eorum omnium,
qui christianae religionis sacris fuerant initiati. Nec debet
id insolens videri, ita pergit CAMERO, cum simili θεοφι-
λος*

et tamen pro cognomine תיפילי habere, cognosci potest ex
summe venerabilis IO. CHRISTOPH. WOLFII biblioth. He-
braic. P. I. p. 32.

d) Opp. cura GILBERTI GENEBRARDI latine edit. Paris. 1604.
P. II. f. 134.

Φωνήσεται vsus sit Athanasius, in libris de incarnatione quemlibet hominem vere christianum μακάριον vocans, et Φιλόχριστον. Nihil tamen se affirmare subiungit. e) SALVIANVS autem per nomen Theophili ipsum *amorem Dei* intelligit. In epistola enim ad Salonium, libris ad ecclesiam catholicam praemissa, rationem indicaturus, quare iis non proprium, sed *Timothei* nomen praefigat, ad LUCAE prouocat exemplum, qui, ut ipse quidem sentit, in utroque diuini operis exordio, Theophili nomen inscribens, cum ad hominem scripsisse videatur, ad *amorem Dei* scripsit, hoc scilicet dignissimum esse iudicans, ut ad ipsum affectum Dei scripta dirigeret, a quo ad scribendum impulsus esset, et eundem mentibus legentium imprimeret. Hanc vero sententiam a litera prorsus alienam esse agnoscit CORNELIUS a LAPIDE, f) cum nomen Theophili non abstractum sit, sed concretum, ac proinde non *Dei amorem*, sed *Dei amantem* significet. Alii rem in medio relinquendam esse censent, quos inter EPIPHANIVS g) primum locum tenet, ita scribens: Εἰς τὴν τῷ Θεοφίλῳ τότε γεράφων ἔλεγεν, ἢ πάντι ἀν-

B 3

θεάτω

- e) Vid. criticorum sacrorum tom. IV. edit. Francof. f. 1147. et BALD. WALAEI Nou. Test. libr. histor. p. 503. VVALAEO autem CAMERONIS verba minus recte tribuit PETRVS SIGISM. PAPANIVS in lexic. N. T. p. 1136. eorum approbans sententiam, quum nomen Theophili pro appellatio habent. Et in eorum quoque numerum GLASSIVM refert STOLTZIVS, eundemque refutare conatur in thes. dispp. phil. f. 285. Sed GLASSII exegetin edit. Norimb. in fol. 1664. f. 938. si quis enoluerit, STOLTZIVM Andabatarum more pugnare perspiciet. GLASSIVS enim diserte ait: *Vtrumque* librum LVCAS Theophilo cuidam inscribit: et tantum addit: *quia vtrumque Lucae scriptum in canonicae auctoritatis fastigium DEO sic volente assumptum fuit, eiusdem providentia factum esse, non incerta coniectura dicitur, quod vir ille νεότιμος tale nomen gerat, quod cuius credenti competit.* Equis vero hanc coniecturam in dubiam vocaret?
- f) In comm. in act. Apost. f. 37.
- g) Haeres. LI. f. 429.

Ἐπιτομὴ τοῦ ἁγίου ἁγίου. Et hunc potissimum HAMMONDVS h) sequitur, qui incertum esse arbitratur, an hoc nomen fuerit alicuius viri proprium, an vero fictitium, ad quemlibet christianum *Dei amantem* significandum, quem LVCAS alloquatur. In posteriorem tamen sententiam propendere videtur, quia non solum SALVIANI auctoritatem adducit, sed et ATHANASH exemplum, a CAMERONE iam citatum. Et HAMMONDO quidem id vitio vertit celeb. HEVMANNVS, i) quod doctiore hoc saeculo tam imbecillem sententiam sequi non timuerit, et ERASMI auctoritatem ei oculos praefrinxisse opinatur. ERASMVVS autem, cuius verba celeb. HEVMANNVS ipsemet adducit, contrariam plane sententiam ingenue profitetur: k) *Theophilus*, inquit, *sonat amans Dei, suae gratus Deo, quod utrum proprium sit nomen, an epitheton pii lectoris, alii disputent. Ego proprium hominis vocabulum esse puto.* In paraphrasi l) quidem sua, dum euangelistam ita loquentem, sistit: *Haec ordine digere-mus, non quod arbitrer, haec tibi noua futura, oprime Theophile; sed partim, ut ordine recognoscas, quae partim ab aliis didicisti, partim ut certiore fide percipias etc.* postea ita pergit: *Neque tu solum, (neque enim haec vni scribimus) verum etiam omnes, vel huius aetatis, vel posterius, qui hoc sunt, aut futuri sunt, quod tu nomine diceris, hoc est, omnes Theophili, qui satanae renunciantes, prompta credulitate piisque studiis ambiunt amicitiam Dei etc.* Theophili nomen h. l. appellatiuum esse, affirmasse videri potest. Ecquis vero non perspicit, optimum ERASMVVM sensum literalem cum applicatione morali apte recteque coniunxisse. Nomen itaque Theophili esse h. l. proprium CHRYSOSTOMVS, THEOPHYLACTVS, OECVMENIVS, EVTHYMIVS, AVGVSTINVS, et alii dudum agnouerunt, et interpretes recen-

h) In notis ad Nov. T. edit. CLERIC. f. 273.

i) In bibl. Brem. l. c. p. 486.

k) In annot. ad N. T. p. 35. editionis primae. l) pag. 20. 21.

recentiores tantum non omnes ll) consentiunt. Nec est, quod quispiam de eo amplius dubitet. Nomen enim Theophili ea aetate proprium, et vtitatissimum fuisse, verner. FABRICIVS, m) HEVMANNVS, n) et HASAEVS, o) ingenti Theophilorum numero adducto, satis probatum dederunt; et SCHELGVIGIVS pluribus illustrabit, quando Theophilorum historiam p) dudum promissam in lucem publicam edet. Accedit alterum argumentum, quod iudice DAN. HEINSIO q) litem hanc vel solum dirimit, desumptum ab addito τὸ κατὰ τὸν τίτλῳ titulo, quo sane epithero LVCAS non vsurus fuisset, nisi illo certum aliquem virum designare, et a caeteris distinguere voluisset. ORIGENES quidem r) hunc quoque titulum ad quemuis christianum trahit: *Si quis, inquit, Theophilus est, iste optimus et fortissimus est, hoc quippe significantius graeco sermone dicitur κατὰ τὸν τίτλῳ. Nemo Theophilus infirmus est.* Id quod deinceps Israëliitarum exemplo illustrat, in quorum tribubus nemo inhr-

-
- ll) Ex infinito eorum numero in praesenti tantum adducere lubet M. BALTASARIS SCHEIDII disputationes graecas philologicas in acad. Regiomont. 1641. habitas. Hic in diss. prima §. 14. mentem suam ita exponit: *γράφας ὁ Λουκάς τὸ βιβλίον τὸτο προσεφώνησε τῷ Θεοφίλῳ, κατὰ τινὸς (malim τῷ) καὶ ἔπροσηγοριᾷ πάντων Θεοσεβῶν ὀνοματι.*
- m) In biblioth. Graec. Libr. V. c. I. §. 20. p. 94. sqq. et p. 337. in addendis adducitur etiam κατὰ τὸν τίτλῳ Θεοφίλος, quem Methodius alloquitur apud EPIPHANIVM t. I. p. 540. 560. 590.
- n) In bibl. Brem. l. c. p. 488. o) ibid. p. 507. et p. 1074.
- p) Teste summe venerando WOLFIO in curis crit. et philolog. l. c. Vberiore Theophilorum historiam quoque promississe quondam HVMFREDVM HODIVM, sed viuis iam ereptum, promissis suis non stetisse, monet THEOD. HASAEVS in bibl. Brem. l. c. p. 513. ac SCHELGVIGIVM rogat publice, vt fidem suam quam primum liberet.
- q) In exercit. sacris libr. III. c. I. p. 134.
- r) Hom. I. in Luc. iam supra citata.

infirmus fuisse dicitur, cum ex Aegypto egrederentur. At enim vero voce *νεαίτος* non tam robur et fortitudinem, quam quidem dignitatem et praecellentiam significari, in sequentibus probabitur. Sed iustas, absolum videri, quod euangelista vnum compellet hominem, *quum potius officium eius fuerit, publico tubae clangore omnes simul vocare ad fidem*, et doctrina non vnus vel alterius propria fit, sed omnium communis. Ad hanc obiectionem diluendam BVCERVS iam recte respondit: (1) nullam hac ex parte timendam esse absurditatem, cum PAVLI doctrina ad omnes pertineat, quamquam alias epistolas ad certas vrbes, alias ad certos homines dederit: (2) eam fuisse temporum illorum conditionem, vt de certo quodam viro sollicitus esse debuerit LVCAS, cui euangelium suum asseruandum traderet. Sed de hoc etiam in sequentibus dabitur differendi occasio. Epistolarum quidem et historiae euangelicae disparem esse rationem, opinatur CAMERO; omnis tamen disparitas euangelicit, si eundem historiae euangelicae, a LVCA Spiritus S. instinctu scriptae, scopum esse memineris, quem caeteri viri *θεσπνεύσαι* in suis sibi propositum habuerunt epistolis. Nec tertium et quartum silentio praetereundum est argumentum, quod a CHRISTOPHORO ALTHOFERO s) primo et tertio loco ponitur. Ipsemet enim LVCAS se ad certum hominem scribere indicat, v. 4. qui eruditus et viua voce institutus fuerit. Et Act. I. 1. Theophilum rursus appellat, seque euangelium ad eum scripsisse declarat. Vltimum tandem argumentum desumimus ab auctoritate Syri. interpretis, qui vtroque loco nomen Theophili, tanquam proprium, retinuit.

§. IIX.

Iam quod attinet ad eos, qui nomen Theophili certum quidem designare virum concedunt, eundem vero

no 1

s) In harmon. euangel. emedullata, p. 3.

non proprio suo nomine, sed *ψευδονομία* Theophilum appellari statuunt; primum fatendum mihi est cum cel. HEVMANNO, t) neminem, qui hanc sententiam tueatur, cognitum esse, atque CASP. SANCTIVM v) solum aliquos hanc sententiam fouisse, affirmare. Et argumenta quidem pro hac sententia astruenda cel. HEVMANNVS exornat, maioremque illis veri speciem attribuit. Plures enim ait illis temporibus fuisse Nicodemos, qui ob praesentissimum vitae periculum nomen suum inter christianos profiteri noluerint: PAVLVM Phil. IV. 22. aulicorum Neronis, christianae religioni addictorum, nomina ideo non expressisse, ne fratres infirmos periculo obiiceret: et denique nomen *Electae* etiam a nonnullis pro ficto haberi nomine, quibus apostolus IOANNES primariae feminae nomen consulto subtraxisse videtur. Sed parum roboris hisce argumentis inesse sentiet, qui eadem diligentius excusserit. Et cel. HEVMANNVS ipsemet argumenta in medium prolata reiecturus, potissimum vrget, vana tantum modo hanc sententiam niti coniectura. Vrgendum tamen quam maxime mihi videtur, LVCAM, infirmi fratris saluti vt consuleret temporali, neutiquam eum *ἐν ὀλιγοπισία* fuisse relicturum, nedum confirmaturum. Nonne ex seruatoris mandato Theophilum incitare debuisset, Christo vt publice nomen suum daret? Christianis quidem *latebrosae ac lucifugae nationis* nomen inditum est a paganis; non autem ob ficta nomina, sed ob conuentus clandestinos, id quod BINGHAMIVS x) recte monet. Et quid? si Theophili nomen, quod tamen eo tempore vtitissimum fuit, pro ficto habendum esset, nonne derisoribus veritatis coelestis anfa daretur

C

tur

t) In bibl. Brem. l. c. pag. 487.

v) In comment. in act. I. r.

x) In antiquit. eccles. tom. I. p. 25. ex versione Grischouiana: cuius haec sunt verba: *Ratio huius scurrilis denominationis unica erat, quod ad deuitandum persecutorum suorum furorem conuentus suos religiosos noctu agere necesse habebant.*

tur, alia quoque nomina in fictitia commutandi; et nescio quas personas fingendi? Alterum argumentum a praesenti materia profus est alienum. Non enim falsis nominibus vitur PAVLVS, sed silentio tantum eorum nomina tegit, qui ex Caesaris familia christiani facti erant, quod variis de causis fieri potuit. y) Tertium argumentum cel. HEVMANNVS ipse destruit, quia *Electae* nomen in Ioannea epistola tunc temporis non pro ficto, sed proprio nomine habuit, quam tamen sententiam postea mutauit. Postquam enim in diss. de Theophilo affirmauerat, nomen *Electae* esse proprium; postea in verbis *ἐλεκτη κυρια*, posterioriorem vocem cum litera initiali maiuscula esse scribendam, et feminam a Deo electam, proprio nomine appellatam fuisse *κυρια*, s. Cyriam, assertum iur. z). Hinc verba IOANNIS: *ἐλεκτη κυρια* hunc in modum reddenda esse statuit: *Electae a Domino Cyriae*. Sed quicquid hac de femina statuatur nobis in praesenti sufficit, quod ex illo loco pro nomine Theophili fictitio nullum desumi possit argumentum. Stat itaque sententia, nomen Theophili a LVCA vsurpatum, neque appellatiuum esse, neque fictitiuum; sed certo alicui viro, ea aetate satis cognito, proprium. Ita quoque argumentatur vener. WOLFIVS, a) *ὁ πολυμαθὴς αὐτός; ἢ ἄλλο ὄνομα ἔχει; ἢ ἄλλο ἔργον ἔχει;* *Si nomen, inquit, vel appellatiuum, vel fictiuum fuisset, non additurus Lucas erat elogium νεαῖσος; nec nomen ipsum duobus in locis repetiturus.*

§. IX.

Ad elogium, siue titulum *νεαῖσος* nunc devenimus; quo LVCAS Theophilum hunc insigniuit. In significatione

- y) Varias variorum sententias de *ἰσὶς ἐκ τῆς καθάρσεως ἰσῆας* collegit THOM. CREMVS in animadu. philolog. part. X. p. 243. sqq.
z) In progr. de Cyria sancta S. IOANNIS anica, Goettingae 1726. impresso.
a) In curis criticis et philologicis p. 55t.

tionē huius vocis definienda interpretes in duas abeunt sententias. Aliis enim est titulus honoris, aliis tantum modo indicium amoris. Posterioris sententiae patroni verba LVCÆ, *κατίστει Θεοφιλε*, cum *Vulgato*, ERASMO, VATABLO vertunt *optime Theophile*, quibus optimus LVTHERVS noster accessit, ita vertens: Mein guter Theophile. Et RICH. SIMON b) optime vocem hanc verti posse contendit per *tres bon*, vel *tres vertueux*. Priorem vero sententiam qui amplectuntur, cum BEZA, FLACIO, PAGNINO et TREMELLIO vertunt *praestantissimum*. Ita etiam interpres Anglus reddidit *most-excellent*; Gallus *tres excellent*; et in glossa bibliorum, quae cura SAM. de MARETS patris, et HENR. de MARETS, filii Amst. 1669, fol. apud Elzeuirios excusa sunt, vertitur *tres-puissant*. Atque hanc ipsam sententiam quamplurimi adoptarunt theologi ac philologi, et cel. HEVMANNVS c) pro ea, qua pollet, eruditione stabiliuit. Alteram tamen sententiam non deserendam esse contendunt, qui cum CAMERONE epitheton *κατίστος*, quamvis viris in dignitate constitutis tribuatur, non magis hic dignitatis noram esse statuunt, quam apud Latinos scriptores nomen adiectivum *optimus*, quo et magnates insigniuntur. *Quod si enim*, inquit CAMERO, *κατίστος dignitatis titulus fuisset, non est credibile, voluisse Lucam act. I. i. illum omittere.* d) Et sibi quidem dubium adhuc videri fatetur vener. WOLFFIVS, e) vtra interpretatio alteri sit praeferranda; imo haud obscure indicat, posteriorem sibi praeferrendam videri priori sententiae. Nam ex ipso titulo *κατίστος* aequè in procliu esse arbitratur statuere, LVCAM *κατίστον* dixisse Theophilum ad significandum amorem in eum, quam

C 2

cul

b) In notis ad vers. Gall.

c) In bibl. Brem. l. c. p. 492.

d) Conf. critic. sacr. et VVALAEVS locis supra citatis. Idem repetit CAROLVS MARIA du VEIL in comm. in acta apost. Londini 1685, ed. in 8. p. 3.

e) l. cit.

cultum, quo in dignitatem eius feratur. Idque ex eo non parum confirmari posse sibi persuadet, quod elogium illud act. I. i. omittitur. Sed nullus dubito eorum sententiae adiacere calculum, qui dignitatem et eminentiam hac voce indicari affirmant. Nam deriuationem huius tituli grammaticam si spectes, a nomine *κράτος*, quod *potentiam, robur*, et metonymice *imperium, et victoriam* denotat, illam recte deducunt lexicographi. Hinc vocem *κράτις* HESYCHIVS per *ισχύος* καὶ *δυνατότητας* exponit. In primis autem vsus huius vocis biblicum nos respicere iubent bonae interpretationis regulae. Et quis eodem titulo in diuersa significatione eundem scriptorem vsus esse sibi facile persuaderi patietur? LUCAS vero tribus distinctis locis act. XXIII. 25. XXIV. 3. XXVI. 25. Felicem et Festum, qui Caesaris in Iudaea procuratores erant, a Claudio Lysia, Tertullo, et Paulo apostolo, hocce titulo honoris compellatos esse refert. f) Ergo eandem huius tituli significationem heic merito retinendam esse cenfeo. Id, quod egregie confirmatur, si, quo sensu scriptores profani quoque hac voce vsi sint, consideraueris. Fidem vero merito habemus IAC. HASAEO g), qui Graecos

f) CORN. IANSENIVS quidem in libro, cui titulus: *Mars Gallicus*, Felicem et Festum sic ab apostolo vocatos esse existimat, ut potius, quid esse deberent, quam, quid essent, elogii splendore monerentur. Sed minus recte haec moneri obseruat AEGID. MENAGIVS in amoenit. iuris ciu. cap. XVI. Apostolum etiam non solum elogio illo vsus esse, probe notandum. Et in tribus hisce locis LVTHERVS quoque dignitatis notam bene expressit per vocem germanicam *theuer/ allertheuerster*: quam vocem etiam HORCHIVS in nostro posuit loco: *Mein theuer Theophile*. Vide *die Mystische und Prophetische Bibel*. IO. PISCATOR vero h. l. vertit: *Mein fürtrefflicher Theophile*, et in act. apost. *Ganz fürtrefflicher/ allerfürtrefflicher*.

g) Vid. biblioth. Brem. class. IV. p. 347. vbi HASAEOVS tantum Vulgatum interpretem a BEZAE censuris vindicat, et Vulgatum verba *κράτις Θεόφιλε* latine recteque per *optime Theophile*,

cos, antequam a Romanis subiugati essent, voce *νεαίσις* pro titulo viri *illustris* vnquam vsos esse dubitans, saeculo Augusteo et deinceps eosdem ad imitationem Romanorum, ad quorum loquendi modos h) in rebus iuridicis ac politicis, et sic etiam in honorum titulis, voces suas accommodabant, viris longe illustribus, quos latini *optimos* dicebant, titulum *νεαίσις* dedisse, erudite monet. Et notatu dignissima sunt verba ipsius: *Nullibi memini hunc titulum νεαίσις aliis, quam magistratibus dari Romanis in prouincias missis, aut illustribus viris ex ordine nobiliori populi Romani.* Pluribus idem post GROTIUM i) et MENAGIUM k) exemplis confirmauit HEVMANNVS,

C 3

adeo

BEZAM vero minus recte per *praestantissime Theophile* reddidisse contendit.

- h) Quod pluribus probat CASAVBONVS in exercit. anti-Baronian. IX. sect. 3. ab HASAEO etiam citatus.
- i) Hic in not. ad h. l. Fundanum a PLVTARCHO, Epaphroditum, quem Traiani libertum ac procuratorem esse conicit, HEVMANNVS vero in bibl. Brem. l. c. p. 497. amicorum vtriusque Neronis principem dicit, a IOSEPHO, et Diognetum a IVSTINO, *νεαίσις* titulo insigniri obseruat.
- k) Ad hunc HASAEVS et HEVMANNVS prouocant. Et quidem in amoenit. iur. ciu. cap. XVI. CVIACIVM notat MENAGIVS memoria lapsum, quod Vlpianum a Modestino *νεαίσις* τὴν τέχνην καὶ σοφώτερον appellari dixerit. Vlpianum quidem tribus locis a Modestino *νεαίσις* dici probat; non autem propter artis praestantiam, aut quia vnus ex iuris Coryphaeis esset, sed quoniam inter proceres et principes viros. Atque hac occasione docet, titulum *νεαίσις* eorum esse compellationem, qui erant, aut fuerant in dignitate constituti. Quod vt probet, praeter exempla a GROTIO adducta, Iulianum Ictum consulē ab Imp. IVSTINIANO in praef. digestorum §. 18. eodem titulo cohonestari refert. Plura in eo frustra quaesueris. HASAEVS vero addit, Hieronem quoque vocari *νεαίσις* a GALENO in libro de methodo medendi, ipsi inscripto. Opp. tom. IV. p. 39.

1) adeo, ut de illo amplius dubitandi locus non superfit. Sic etiam Syrus vocem *negatis* hoc quoque commate eodem, quo in actis, transtulit nomine, quod victoriosum denotat, et viris summa in dignitate constitutis proprium est. Sed est, quod a CAMERONE, WOLFIO, aliisque obici iam commemoravi. LUCAS sane, inquit, in historiae apostolicae initio elogium hoc non omissurus fuisset, si in historiae evangelicae dedicatione titulus honoris fuisset. Hoc autem dubium optime diluit cæl. HEVMANNVS m), docens, ex omissione tituli illius SANCTIVM forte conclusisse, Theophilum post suscepta christianorum sacra se munere suo abdicasse; eadem de causa AVGVSTINVM fortasse suspicatum esse, Theophilum in actis apostolicis memoratum, alium fuisse ab eo, cui euangelium inscriptum: ex stylo tamen illius aetatis omnem facile tolli posse dubitationem, cum id moris fuerit eo tempore, summos in republica viros vel solo suo nomine appellare; idque sexcentis probari posse exemplis; quin et ex ipso LYCA, qui regem Agrippam a Festo et Paulo pro illius acui simplicitate sine honoris praefamine appellatum fuisse: *Ἀγρίππα βασιλεύ*, memoriae prodidit. Atque hanc HEVMANNI responcionem, nomine ipsius non expresso, alio loco n) ven. WOLFIVS ipsemet adducit, et approbat.

§. X.

- 1) Hic l. c. p. 496. fenatum ciuitatis Thyatirae in vetusta inscriptione Graeca, Licinnium (vel Lecanium) Bassium consulem a DIOSCORIDE (conf. IO. ALB. FABRICII bibl. Graec. lib. IV. c. 3. p. 90.) Cassium Maximum, virum illustrem, ab ARTEMIDORO, Varinum a DIONE CHRYSOSTOMO, quin et Imp. Julianum a CYRILLO Alexandrino, et Tiberium in epistola Pilati subditicia *τῆς negatis* titulo, compellari ostendit.
- m) In bibl. Brem. l. c. p. 499. sq.
- n) In curis philol. ad act. cap. I. p. 1002.

Atque hoc pacto satis euictum confirmatumque esse
 putamus, Theophilum hunc, cui euangelium **L V C A E**
 inscriptum, virum quendam, eumque non infimae sortis
 aut conditionis hominem, sed, quod ex titulo *κατατις*, sum-
 mae dignitatis personis tribui solito, demonstratum est, vi-
 rum amplissimum fuisse, et omni procul dubio grauissimo
 fungentem officio, summaeque potestati proximo. Quale
 vero officium ipsi demandatum fuerit, et vbinam gentium
 vixerit, si luculentis nondum testimoniiis extra omnem du-
 bitationem positum esse affirmauerim, o) nemo facile id
 mihi verteret vitio. Certi enim aliquid **T H E O P H Y L A -**
C T V S affirmare ausus non est, qui Theophilum nostrum
συγκλητικὸν ἀνδρα καὶ ἀρχόντα ἰσως, *virum senatorium, ac for-*
tasse magistratum gerentem appellat, addita ratione hac,
 quod titulus *κατατις ἐπὶ τῶν ἀρχόντων καὶ ηγεμόνων*, de *princi-*
pibus et praesidibus vituperetur. Equidem in antiqua histo-
 ria variū leguntur Theophili, et viri magni nominis in hac
 vel illa gente Theophilum nostrum sese inuenisse sibi visi
 sunt. Theophili cuiusdam, a iudicio Atheniensium **Arcop-**
agritico damnati, mentionem iniicit **T A C I T V S**, p) et eun-
 dem

10) HEIDEGGERI idem affirmantis verba supra iam attuli. **L I G H T -**
F O O T V S in hor. talm. ad verba *κατατις* *Θεόφιλος*: *Coniectu-*
ra, inquit, *una est Antiochenus, alia Romanus, nulla certum,*
quis et curias. Opp. vol. II. f. 486. Idem fatetur cel. **H E V M A N -**
N V S, qui Theophilum fuisse virum in eminenti dignitatis gra-
 du positum, siue virum consularem, siue praesidem prouinciae,
 siue magistratum alium fuisse affirmat, additque: *vbi autem is*
vixerit, non est vnde ostendamus. in bibl. Brem. l. c. p. 500. Ex
 quo simul constat, quid de asserto **A M E L I I** sit iudicandum,
 Theophilum hunc appellantis: *einen hochangesehenen Staats-Mini-*
strum und Ober-Praesidenten, in dedicat. explicat. obscuriorum di-
 etorum **V. T. P. I.**
 p) In annalibus lib. II. c. 52.

dem hunc esse, cui LVCAS euangelium suum dedicauerit, suspicatur ALEX. MORVS. q) Sed quamuis temporis rationem coniecturae huic non repugnare concedat TENZELIVS; r) pluribus tamen eam confutauit argumentis. Et IAC. HASAEVS iam bene monuit, s) Taciti Theophilum tanquam hominem obscurissimum fisci, cum LVCAS Theophilum suum titulo *καταξίς*, tanquam virum illustrem, compeller. Hinc etiam HEVMANNO t) hac sententia nihil videtur audacius, cum praeter nomen ne leuissima quidem ratio subsit, quae suspicioni MORI patrocinetur. Sic etiam LIGHTFOOTVS v) Theophilum quandam inter Iudaeos ipsissimis istis temporibus, vt probabile, quibus LVCAS scripsit, vixisse, IOSEPHI testimonio x) probat; at: *minime, inquit, opinamur, eum fuisse hunc nostrum.* De quo tamen prolixius nobis in sequentibus disputandum erit. Alium Theophilum ecclesia Antiochena habuit episcopum, cuius etiam libri ad AVTOLYCVM supersunt, a. f. ven. IO. CHRISTOPH. WOLFIO denuo recogniti, notisque instructi. y) Et huic Theophilo LVCAM euangelium suum inscripsisse, non quidem NICEPHORVS, z) ISTODORVS

q) In not. ad Luc. I.

r) In miscell. eccles. P. I. diff. V. §. 35.

s) Histoire critique de la republique des lettres T. XII. p. 52. Conf. bibl. Brém. class. IV. p. 1053. sq. t) l. c. p. 489.

v) In hor. talm. in Luc. Opp. tom. II. f. 486.

x) Ex antiquit. Iud. libr. XX. c. 8.

y) Prodiierunt Hamburgi 1724. 8. Conf. acta erud. lat. eiusdem anni p. 56. HEVMANNI Poecil. tom. I. lib. IV. p. 550. et biblioth. Lubec. vol. 2. p. 217.

z) Auctorem hunc fabulae illius esse arbitrantur STOLTZIVS, TENZELIVS, WALCHIVS, et alii, citantes historiae eius eccles. libr. III. c. 25. et libr. IV. c. 9. Sed hunc errorem NICEPHORO, insigni alioquin fabulatore, impingi non posse, ostendit b. SCHMIDIVS in dissert. mox citanda. Cui ad stipulatur ven. IO. ALB. FABRICIVS in bibl. gr. l. V. c. I. p. 94.

DORVS tamen HISPALENSIS, a) GVIL. TYRIVS, b) IAC. de VITRIACO, c) NIC. LYRANVS, d) FLAVIVS BLONDVS, e) GOLDWVRM, f) CHRISTIAN. LVPVS, g) a viro immortalis memoriae IO. ANDR. SCHMIDIO, h) et postea a viro de re literaria insigniter adhuc merente, ven. IO. ALB. FABRICIO i) citati, aliique asseuerare non dubitarunt. Sed male illos Theophilum LVCAE, cum Theophilo episcopo Antiocheno confundere notauit FABRICIVS, et pluribus probatum dedit b. SCHMIDIVS, qui potissimum ex temporum ratione fabulam hanc manifestae falsitatis conuinci posse ostendit. k) Quamquam ergo in re incerta certi aliquid definiiri non queat, et GROTII sententia, qui THEOPHILVM hunc in aliqua Achaiae urbium magistratu functum, et a LVCA baptizatum arbitratur, nullis confirmata sit rationibus: operae tamen pretium non fore nullum confido, si ea, quae nuper de THEOPHILO disputata sunt, paulo accuratius ad amussim reuocauerimus.

§. XI.

Et primo quidem loco referam THEOD. HASAEI, viri in historia sacra, et omnis generis elegantioribus literis versatissimi, coniecturam, qui sententiam, a LIGHTFOOTO simpliciter reiectam, l) variis coloribus ornare, et Theophilum nostrum Iudaeum, Iudaeorumque summum sacerdotem

D

dotem

a) Lib. VI. orig. c. I. p. 126.

b) Historiae belli sacri l. IV. c. 9.

c) In hist. Hierosolym. c. 32.

d) ad act. I. 1.

e) Hist. Roman. dec. II. lib. 5.

f) In martyrol. ad d. 3. Nov.

g) Ad Tertullian. de praescription. p. 212.

h) In histor. saec. II. fabulis variorum maculata p. 44. sqq.

i) l. c. p. 95.

k) Hoc argumento etiam vitur THOM. ITTIGIVS in hist. eccl. saec. I. p. 477.

l) vide §. praeced.

dotem fuisse, probare aggressus est. m) Cum enim tres huius nominis viros illustres a IOSEPHO commemorari inuenisset, primum patrem Matthiae, ab Herode M. ad pontificis dignitatem euectum; n) alterum Ananis siue Hannae filium, Caiphae affinem; o) et tertium patrem Matthiae, ab Agrippa in summo pontificatu Iesu Gamalielis filio surrogati: p) alterum Theophilum, Ananis q) filium, et tertium Matthiae patrem, vnum eundemque esse, nec affirmare, nec negare ausus est: alterum tamen Theophilum eundem esse suspicatus est, ad quem LVCAE scripta sua ablegauit. Atque hanc suspitionem suam probaturus, vrget, pontificem hunc dictum fuisse Theophilum: titulum τῆς κηραῖου summo sacrorum inter Iudaeos praefecto iure meritoque conuenire: Theophilum hunc imperante Claudio pontificatum adeptum esse, eodemque tempore, anno scilicet post Christi mortem XV. LVCAM euangelium suum ex vulgari opinione conscripisse; vel minimum Theophilum annum, quo scriptum sit euangelium LVCAE, attingere potuisse: vtrumque, et Theophilum, summum Iudaeorum sacerdotem, et LVCAM eodem in loco fuisse; et LVCAM quidem euangelium suum in vrbe sancta, vel saltem in eius vicinia scripisse, ex documentis genealogiae Christi cap. III. allatis colligi posse: in illa vrbe vel regione optimum LVCAE sup-

m) In scilimento ad HEVMANNI dissert. de THEOPHILO biblioth. Brem. l. c. p. 506.

n) IOSEPHI antiqu. Iud. l. XVII. c. IV. §. 2. edit. HAVERCAMP. fol. 835.

o) l. XVI. c. 7. vel edit. cit. cap. V. §. 3. fol. 884.

p) lib. XX. c. 8. §. 17. vel edit. cit. c. 9. §. 7. f. 978.

q) Ananem hunc IOSEPHVS eo nomine felicem praedicat, quod quinque eius filii, Eleazar, Ionathan, Theophilus, Matthias, Anas, ad pontificatum euecti fuerint, lib. XX. c. 8. vel edit. cit. c. IX. §. 1. fol. 975. Conf. HADR. RELANDI antiqu. Hebraeor. sacr. P. II. c. 2. p. 147. edit. Lips.

peditari potuisse occasionem scribendi euangelium, idque Theophilo offerendi: et denique, pleraque, quae LVCAS solus descripsit, vel sacerdotes, vel res in templo gestas respicere. Verum, quod pace viri literatissimi monere liceat, tantum roboris omnibus hisce argumentis non inesse videtur, ut animum ad hanc coniecturam amplectendam commouere possint. A paritate nominis firmum non duci posse argumentum, ipsemet facile largietur. Non vero facile probatum dabit, pontificem Iudaeorum, licet summae inter suos fuerit dignitatis, τὸ ἡεαρίστου titulo vnquam insignitum esse, quippe quem ciuili magistratui, et quidem non nisi Romano, vindicatum esse, ex ipsius fratre accepimus. Et si concesserim, Theophilum istum coaetaneum fuisse LVCAE, nondum tamen euictum est, alium eiusdem nominis virum non extitisse inter gentiles, cui scripta LVCAE dicari potuerint. Nec ex genealogia Christi firmiter satis colligi potest, euangelium LVCAE Hierosolymis esse consignatum, cum documenta, ex quibus ea desumpta, tunc temporis notissima, et omni procul dubio saepius descripta, atque in longe distitas regiones delata fuerint. Et si hoc quoque concederetur, minus tamen probabile videtur, LVCAM euangelium suum dicasse Iudaeorum pontifici, qui res Hierosolymis, maxime in synedrio, sacerdotumque, et Pharisaeorum conciliis, nec non in templo gestas, penitius cognitas habere potuit, quam quidem alius quispiam, nec historica indiguit relatione: qui Iesum pro se ductore habuit, et Christum crucifixum summo prolecutus est odio, tantum abest, ut doctrina cristiana imbui se passus fuisset: qui pontificatui per breue temporis spatium praefuit, ab Agrippa statim post mortem Caii a pontificatu remotus: r) qui denique ne inter suos quidem probitatis laudem consecutus videtur. Et quid? num persuaderi sibi quis pateretur, LVCAM actus apostolorum

r) vide IOSEPHI antiqu. Iud. lib. XIX. c. VI. §. 2. f. 945.

Romae, quod *BVRMANNVS* et alii statuunt, conscriptos, Iudaeorum nuncupasse pontifici? Nonne in Syria, vel alia quadam regione commoda satis et fontica caussa atque occasio enasci potuit *LVCAE*, euangelium scribendi et offerendi *THEOPHILO*? Denique ex *IV.* euangeliiis, inter se collatis, hoc euidenter satis probari potest, non ea omnia, quae a *I.VCA* solo memoriae prodita sunt, ad sacerdotes et res in templo gestas spectare. Conferantur tantum modo, quae a capitis *IX.* §1. vsque ad cap. *XVII.* consignata leguntur. Sed non est, cur hinc diutius immoremur, cum ex dictis iam abunde appareat, in id tantum animum esse virum eruditissimum, ut, quibus argumentis coniectura haec commendari queat, exponeret.

§. XII.

Hinc quoque eam deseruit frater ipsius, *IAC. HASAEVS*, quamuis aliqua ex parte eandem stabilitum ire voluerit. *Theophilum* enim nostrum, non pontificem Iudaeorum Hierosolymitanum, sed magnae dignitatis virum fuisse in vrbe Aegyptiorum, Alexandria, origine tamen gentis Iudaeum, singulari studio probare aggressus est. s) At enim vero *Theophilum* Iudaeum fuisse, ipsi ne in mentem quidem venisse crediderim, nisi fratris coniecturae aliqua ratione applaudendum esse sibi duxerit. Frater ergo ductus amore conquisiuit omnia, quibus *Theophilum* Iudaicae genti annumerandum esse fortius adstrui posse visum fuit. Argumenta ipsius fortiora si desideraueris, primum ab hac ratione delumtum esse scias, quod prima aetate apostoli *Christique* ministri Iudaeorum magis rationem habuerint, quam quidem gentilium, multoque facilius fuerit, Iudaeos, quam gentes ad *Christi* sacra perducere. Alterum *LIGHTFOOTI* nititur sententia,

s) In bibl. Bremens. class. *IV.* p. 1048. sqq.

tia, t) a IAC. RHENFERDIO, v) et IO. BRAVNIO x) adoptata, omnes libros N. T. non modo a Iudaeis scriptos esse, atque inter, verum et AD Iudaeos, omnesque orationes in eo habitas a Iudaeis pariter atque AD, et apud Iudaeos. Tertium innumera Iudaeorum multitudo subministrat argumentum, vti vniuersum Aegyptum, ita maxime principem eius urbem, Alexandriam incolentium, summisque ibi perfruendum priuilegiis. Et tandem nomen Theophili inter Iudaeos haud incognitum fuisse, denuo vrgetur, quippe quos Graecorum Romanorumque nomina vsurpasse, et Hebraica quoque nomina in eiusdem notione Graeca frequentissime commutasse, dubium non est. Sed vltimum hoc argumentum in praecedentibus iam dilutum est, nec ex Iudaeorum Alexandrinorum copia, pro Theophilo nostro Iudaeis vindicando, fortiores scribi possunt milites. Qualis enim haec est consequentia? Magna Iudaeorum fuit Alexandriae in Aegypto copia: Alexandriae vixit Theophilus, cui LVCAS euangelium suum inscripsit, teste lexicographo SYRO BARBAHLVL, cuius testimonium in sequentibus adducetur. Ergo Theophilus LVCAE fuit Iudaeus. Nonne fortius ira argumentari liceret: Alexandriae maior fuit gentilium numerus: ergo Theophilus fuit gentilis? Sed primum et secundum argumentum hanc consequentiam infringere videntur, nec illa rem omnem conficere diffiterer, si firmo satis superstructa essent fundamento. Etenim si apostoli Iudaeorum magis rationem habuissent, quam quidem gentilium: quin immo, si omnes libri N. T. ad Iudaeos scripti, omnesque in eo orationes ad Iudaeos habitae

D 3

tae

t) In praefat. ad hor. hebr. in Matth. prolata. Opp. vol II. f. 245.

v) In diff. prima de decem otiosis synag. c. I. §. 2.

x) In select. sac. lib. I. in quo omnes fere apostolorum epistolas missas quidem ad gentes esse, maxime vero et potissimum, ad Iudaeos εν τῇ διασπορᾷ commorantes, ipso IAC. HASAEO teste, passim obseruat.

tae essent: quis Theophilum, cui *LVCAS* vtrumque scriptum suum nuncupauit, Iudaeum fuisse in dubium vocaret? Apostolos cum summus magister primum ita instrueret: γ) *Εἰς ὁδὸν ἔθνων μὴ ἀπέλθῃτε, πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα τῆς οἴκῃ Ἰσραὴλ;* Iudaeorum illis magis rationem habendam fuisse docemur, quam quidem gentilium. In vniuersum quoque orbem missi a Domino, iussique πάντα τὰ ἔθνη μαθητεύειν, ζ) id est, omnes et singulos, cuiuscunque sint gentis, vera fidei in Christum notitia imbuere, verboque obsequentes sine vllō discrimine, in discipulorum Christi numerum suscipere; primum quidem omnibus in locis euangelium praedicarunt Iudaeis. ἴμῃν, inquit *PAVLVS*, α) ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαλῆσθαι τὸν λόγον τῷ θεῷ. Sed maiorem diuus *PAVLVS*, iussu quoque ipsius Domini, gentilium postea habuit rationem, quam quidem Iudaeorum, ita pergens: ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτὸν, καὶ οὐκ ἀξίους κρίνετε ἑαυτοῦς τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ, σπεύσομεθα εἰς τὰ ἔθνη. Et gentes etiam nonnunquam faciliori negotio ad fidem in Christum perducī potuisse, quam quidem Iudaeos, qui primi doctrinae christianae persecutores existerunt, ex hac ipsa *LVCAE* relatione euidentissime comprobari potest. Nec prolixa opus est demonstratione neganti, omnes libros *N. T.* ad Iudaeos esse scriptos, omnesque orationes in eo habitas ad Iudaeos. Acta apostolorum a *LVCAS* nostro consignata si quis tantum perlustrauerit, orationes inueniet habitas ad Samaritanos, (VIII. 5.) ad Eunuchum, (v. 35.) ad Cornelium centurionem, (X. 34. 35.) ad idololatrias Lytrensēs, (XIV. 7.) Atheniensēs, (XVII. 22. 34.) multosque alios. Et cap. XXIII. 28. *PAVLVS* Iudaeis Romae annunciat, gentilium non minus, quam Iudaeorum habendam esse rationem. Gentium quoque iusē docto-

γ) Matth. X. 5. 6.

α) Act. XIII. 46.

ζ) Matth. XXVIII. 19.

doctorem appellat, atque τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀρεθουσίας sibi demandatum esse, saepius affirmat, b) nullo amplius habito discrimine Iudaeos inter et gentiles. c) Vt taceant, multos, quos apostolus in epistolarum suarum epilogis saluere iubet, origine gentiles fuisse. Maxime ergo verisimile est, LVCAM, comitem et discipulum PAULI, gentili quoque suum inscripsisse euangelium. Et sane Theophilum origine non solum gentilem fuisse, sed et inter gentiles amplissimo quodam munere functum, titulum τῶν κραιτίτων, Romanorum magistratui, virisque illustribus populi Romani proprium, luculenter satis probare, ipsius IAC. HASAEI verbis supra annotauimus. Fortissimo autem huic argumento, quod ipsemet suppeditauerat, rursus eludendo, vnicam hanc obseruationem aptam esse credidit, d) quod scilicet Iudaei, per totum orbem dispersi, Romanorum concessione proprios, vti Damasci, Antiochiae, Constantino- poli, ita et Alexandriae aliisque locis in Aegypto habuisse magistratus, Graecis ἐθνάρχας vel ἀραβάρχας, Iudaeis vero מַגִּיסְטְרוֹס, מַגִּיסְטְרוֹתֵי דִּיכוּרֵי dictos. Potuit proinde, ex coniectura IAC. HASAEI, et Theophilus noster Alexandrinus κραιτίτος illic gentis suae gessisse magistratum, summaque eminuisse dignitate Arabarchatus, saltem ad nobilissimam horum Arabarcharum pertinuisse familiam, qui nobilitate, opibus, potentia, dignitatibus, nulli nobiliorum gentilium postponendi erant. Sed potuisse Theophilum quendam Iudaeum etiam inter gentiles gentis suae gessisse magistratum, et summa inter suos eminuisse dignitate, facile concedimus; non autem tam facile probari posse credimus, titulum Romanorum magistratui proprium, Iudaeorum quoque concessum esse gubernatoribus aut magnatibus. Atque hanc obseruationem argumento huic eludendo non parem esse, haud obscure prodit, dum postea ad veterem He-

b) Conf. Gal. II. 7. 9.

c) Conf. Rom. X. 12. Gal. III. 28.

d) In bibl. Bremens. I. saepius citato p. 1075.

Hebraeorum iura confugit, ex iis titulum τῶ κραις illu-
fraturus. Seniores enim synagogae Iudaicae, qui septem
numero erant, cum טורי appellati fuerint; טוי vero
non solum ἀγαθόν, sed et κραις, atque κραιςον denotet:
in hanc abit sententiam, titulum κραιςον nihil aliud esse,
quam טוי Hebraeorum, et Theophilum hunc inter septem
ciuitatis Alexandrinae bonos, siue seniores, numerari posse.
Verum tituli κραις rationem inde non petendam esse, ex
tribus actorum apostolicorum locis, in quibus idem adhi-
beretur titulus, tam certum nobis videtur, quam quod cer-
tissimum.

§. XIII.

Ponderatis hisce argumentis non dubitamus, Theo-
philum nostrum origine fuisse gentilem, et summae inter
Romanos dignitatis virum. Vtrum vero nobilis, senator-
que Antiochenus in Syria; an praefectus Alexandrinus in
Aegypto fuerit, defini non potest. Priorem sententiam
qui amplectuntur, Pseudo-CLEMENTIS innituntur testi-
monio, e) qui Antiochiae Theophilum, virum cunctis po-
tentibus in ciuitate sublimiorem, iuxta cum aliis plurimis
ad fidem in Christum perductum, domus suae ingentem
basilicam ecclesiae nomine consecrasset, in eaque Petro a-
postolo constitutam esse ab omni populo cathedram, me-
moriae prodidit. Atque haec relatio a IAC. de VITRI-
ACO, f) MARINO SANVTO, dicto TORSELLO, g) WIL-
HELMO h) archiepiscopo Tyrensi, et aliis repetita, non
prorsus

e) In recognitionibus l. X. c. 71.

f) In hist. Hierosol. c. 32.

g) In libr. secret. fidel. lib. III.

h) In historia belli sacri l. IV. c. 9. TORSELLI et WILHEIMI
verba leguntur in bibl. Bremens. cl. IV. p. 1051. vbi THEOD.
HASAEVS ex Torsello obseruat, Theophilum hunc Antio-
chiae nomen dedisse, vt prius a profano rege Antiochia, sic a
sancto praefide THEOPHILIS vocaretur. Ex WILHELMO
autem

prorsus reiicienda videtur BARONIO, SANCTIO, LIGHTFOOTO, CAVEO, i) aliisque, hac potissimum de causa, quia LVCAS eiusdem ciuitatis fuisse, et ciuium suorum nobilissimo historiam sacram prae reliquis inscribere debuisset creditur. Huic tamen relationi HEVMANNVS k) et HASAEVS l) omnem fidem ideo denegant, quia historia falsi CLEMENTIS innumeris inquinata est fabulis. Ad posteriorem sententiam confirmandam lexicographi cuiusdam Syri adducitur testimonium, qui, citante EDMUNDO CASTELLO m): *Theophilus, inquit, primus credentium, et celeberrimus apud Alexandrienses, qui cum aliis Aegyptiis sanctum LVCAM rogarunt, ut eis scriberet euangelium.* Huius quoque testimonium reiicit HEVMANNVS, n) ideo, quod plane non constet, quis, quaque fide dignus sit ille lexicographus. Sed IAC. HASAEVS, o) Syri illius stans auctoritate, regerit: *Nescimus, fateor, qua aetate sit hic lexicographus. Tamen eum Lexicographum esse, meminisse oportet, hoc est, ex eorum genere hominum, qui sua ex veterum scriptis, aetatem eorum longe antecedentium, undique corradunt.* Idem quoque probandum sibi sumit, LVCAM non solum Alexandriae fuisse, sed et euangelium suum in Aegypto composuisse, compositumque ad illustrem Aegyptium misisse. Et posteriori sententiae maiorem habere fidem videtur ven. IO. ALB. FABRICIVS, p) in cuius sententia acquiesco, Theophilum nostrum nobilem vel Alexandrinum, vel Antiochenum fuisse.

§. XIV.

Gentilem ergo summaeque inter gentiles dignitatis virum fuisse Theophilum, commonstrantibus nobis iam dispiciendum est, vtrum superstitionis idololatricae tenebris adhuc immerfus, an vero ad salutarem Christi cognitionem iam perductus fuerit, eo, quo LVCAS historiam sacram illi inscripsit, tempore. Posterius ab omnibus affirmatum fuit interpretibus, nec in omnibus abhinc saeculis quenquam a recepta hac sententia abire memini. Sed satis perspicue ex hoc ipso LVCAE

E

loco

i) locis iam supra citatis.

k) l. c. p. 490.

l) l. c. p. 1068.

m) in lex. heptagl. p. 3859.

n) l. c. p. 491.

o) l. c. p. 1052. et 1069.

p) in bibl. gr. l. c.

toto deduci posse visum est eel. HEVMANNO, Theophilum adhuc fuisse ethnicum. Sacris enim gentilium addictum ante susceptos honores, christianum postea factum esse, triplici de causa non temere credendum arbitratur: primo, quia *per se difficillimum est, ex auitae religionis tenebris in lucem veritatis emergere*: deinde, quia nobiles diuitesque de veritate religionis minus philosophari, et maiorum placita securius retinere, ac fortiter propugnare solent: et denique quia Theophilus, *si vel maximo sensisset secum, religionem christianorum esse religionem vere diuinam, tamen non palam videtur discessurus fuisse a patrio deorum cultu, cum professio religionis christianae esset coniuncta cum praesentissimo periculo, vitam pariter cum dignitate amittendi*. Theophilum ergo vere Θεόφιλον fuisse, iterum iterumque negat, nisi id perspicuo ostendatur argumento. Tale autem nullo pacto proferri posse, ex eo colligit, quod LV-CAS, qui solus Theophili huius mentionem facit, neque eum christianum nominet, neque gratiam diuinam illi appretetur. Cumque vir doctissimus facile praeuiderit, ex versu 4. eam, quam confidenter satis affirmavit, sententiam impugnatum iri; τὸ κατὰ χριστιανὰς sequente particula πρὸς generaliori sensu nihil aliud significare; quam *fama aliquid cognoscere, vel auribus percipere*, probaturus, act. XXII. 21. et 24. adducit. Tandem ne quis verisimilius existimet, LVCAM homini christiano historiam inscripserit sacram, alios quoque praefatae ecclesiae doctores magistratui ethnico suos de religione christiana commentarios dedicasse monet. Verum non aegre feret vir eruditissimus, si, quid ad haec argumenta responderi queat, paucis indicauero. Transitus Theophili a paganismo ad religionem christianam, ut non temere credendum, ita nec temere negandum esse duxerim. Licet enim hominis erroribus innutriti conuersio difficillima, immo ἐν ἀδυνατοῖς ponenda sit, quamdiu is viribus gratiae est destitutus; nonne tamen tanta inest verbo euangelii virtus, ut hominem, auitis tenebris a puero immersum, ad veritatis lucem euehere queat? Sint opes, honoresque impedimenta verae religionis quaerendae, et amplectendae, ut pauci tantum diuites, pauci nobiles in Christum credant: num ergo nullus eorum verae cognitionis et salutis particeps factus est? Contrarium sane probant exempla nobilium christianorum e sacra historia a THEOD. HASAEO p) collecta, quae Theophilum, et summis fulgere honoribus, et christianam amplecti potuisse doctrinam, confirmant. Eadem quoque exempla probant, non obstante periculo, vitam pariter cum dignitate bonisque omnibus amittendi, pluri-

p) In bibl. Brem. l. c. p. 526. sqq.

mos religionem christianam intrepide esse professos, et a suis vel toleratos, vel martyrio coronatos. Nullone autem pacto argumentum afferri potest perspicuum, quo Theophilus vere siltatur Θεόφιλος? Ex phrasi *κατηχῆσαι περὶ τῶν λόγων* non sequi, Theophilum christianorum sacris imbutum fuisse, THEOD. HASAEVS q) quidem largitur: rectius tamen sentit frater ipsius IAC. HASAEVS, r) qui verbum *κατηχῆσαι* non modo de *auditione*, verum et de *instructione* accipi solere, et Theophilum in doctrinae christianae praeceptis institutisque imbibendis LVCAE fuisse discipulum condocet. Et quamquam Theophilum euangelio Iesu Christi plene fidem habuisse, hoc est, christianum fuisse plenae assensionis, asserere nolit: attamen *ἡ μακρὰν ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ*, (Marc. XII. 21.) atque *ἐν ὀλίγῳ χριστιανόν*, (Act. XXVI. 28.) fuisse, et rerum, e sermonibus LVCAE perceptarum, *ἀσφάλειαν* ex ipsius scriptis accepisse, iisque fidem adiunxisse affirmat. Mihi quidem dubium non est, quin Theophilus christianorum sacris iam initiatus fuerit, cum LVCAS euangelium suum ipsi inscriberet. Id quod in altera tractationis nostrae parte pluribus demonstrandum erit, in qua commatis quarti sensum, et quid verbum *κατηχῆσαι* hoc loco significet, scrutaturi sumus. Et ne quid dissimulem, vel solo hoc argumento Theophilum christianis sese associasse, probari posse mihi videtur, quia LVCAS euangelium suum actusque apostolorum ipsi dedicauit. Ex aliorum enim praesae ecclesiae doctorum exemplis, qui libros apologeticos ad ethnicorum principes magnatesque scripserunt, non colligi potest, idem LVCAE fuisse institutum. Nam ut silentio praetermittam, aliam esse libri historici, aliam vero elenctici, vel apologetici stricte sic dicti, rationem; scopum modo consideremus, quem LVCAS sibi praefixum habuit, dum euangelium suum Theophilo nuncupauit.

§. XV.

Equidem ad quaestionem, qua de causa LVCAS Theophilo euangelium dedicauerit, pro sua quisque opinione respondet. Qui Theophilum de ecclesia Antiochena optime meritum fuisse credunt, in obseruantiae testimonium LVCAM quoque euangelium suum inscripserunt Theophilo, et iure quodam inscribere debuissent contendunt. CHRYSOSTOMVS s) dicto seruatoris Matth. XVIII. 14. LVCAM morem gessisse scribit. Syri lexicographi testimonio qui innituntur, precibus Theophili aliorumque Aegyptiorum LVCAM reliquisse locum opinantur. Alii id fuisse LVCAE consilii autumant, ut euangelium suum Theophilo viro illustri inscriptum, inuidiae ac periculi minus

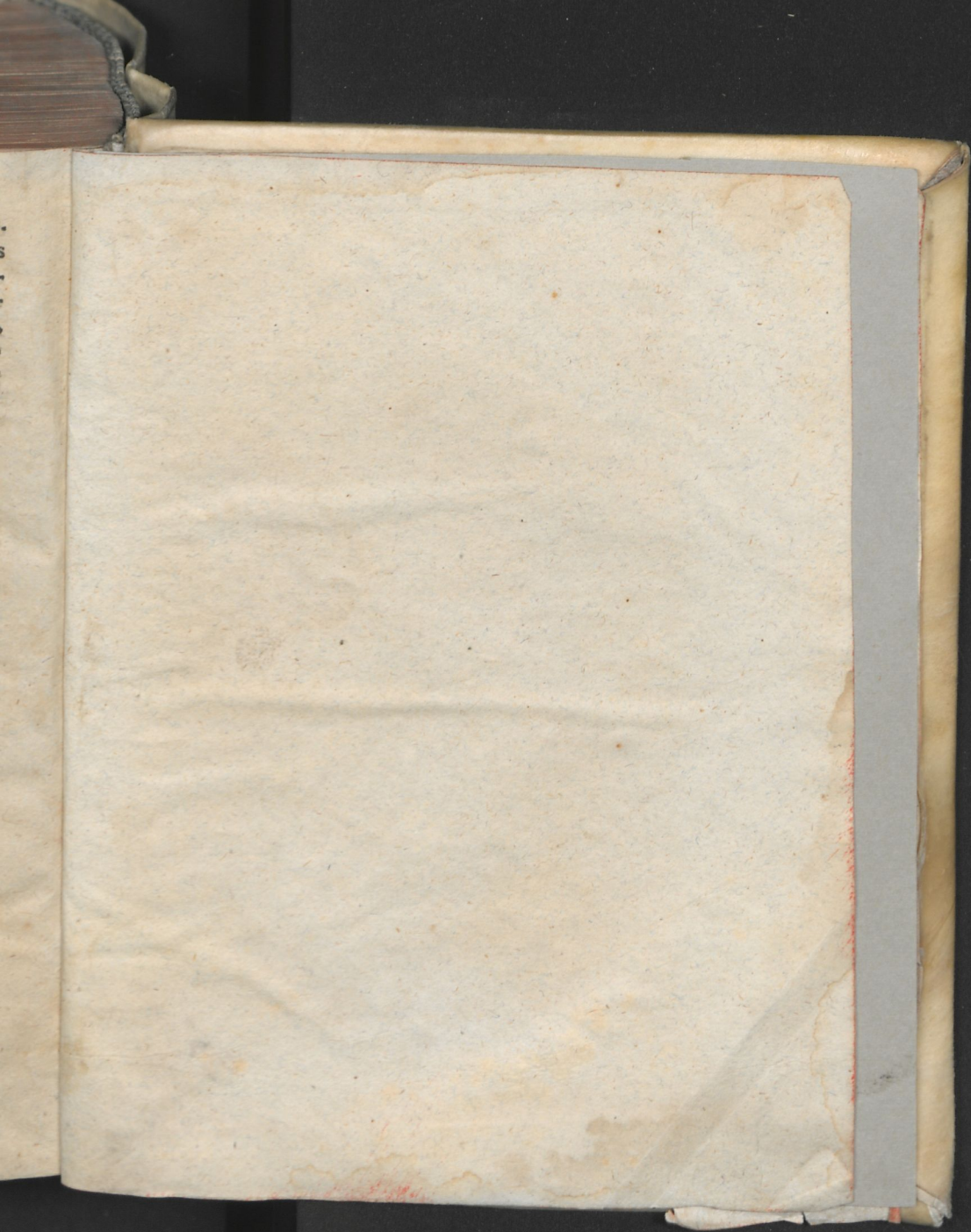
nus, plus autem haberet gratiae. Quam quidem mentem a scriptore Θεοφύλω alienam esse censeo. Propius veritati accedit eorum sententia, qui hac lege Theophilo euangelium suum inscripserunt LVCAM, afferunt, vt fidelem curam illius susciperet, et apud se depositum bona fide ad posteros transmitteret. t) THOM. CARTWRIGHTVS u) vtrumque libellum suum LVCAM Theophilo, viro cum pietate, tum nobilitate claro, ideo inscripserunt docet, vt cum illum in pietatis studio magis magisque accenderet, tum alios ad consimilis virtutis acmulationem excitaret, dum illum hac nuncupatione, ob virtutis et pietatis amorem, nobilitatum viderent. Historiam vero Christi et apostolorum Theophilo, quem ethnicum fuisse magistratum credit, tanquam apologiam christianae religionis a LVCA traditam esse, suspicatur HEVMANNVS, x) qui hanc apologiam non solum omnium primam, sed etiam omnium optimam ac sapientissimam dicit. Verum sicuti euangelium LVCAE apologiam sanctissimae fidei nostrae appellari posse, FR. BVRMANNVS iam obseruauit: y) sic MATTHAEVM quoque non simpliciter historiam, sed historiam apologeticam edidisse, SALVAN TIL z) affirmat. Et quidni reliquos euangelistas, MARCVM, et in primis IOANNEM, apologias eadem ratione adornasse, affirmare liceret? Facta enim et sermones Christi dum simpliciter enarrarunt, omnes omnium infidelium calumnias quam maxime diluerunt. Sed exinde simul apparet, speciali de causa euangelium LVCAE apologiam pro christiana religione, eamque omnium primam, appellari non posse. Omnium ergo optima mihi quidem videtur sententia, quae finem potissimum respicere iubet, ab ipso LVCA indicatum, v. 4. quippe in quo commate eo sese consilio euangelium conscripserit tradit, vt Theophilus, sermonibus LVCAE iam eruditus, scripta historia euangelica certior redderetur, et in fide confirmaretur. Id quod in ipsa textus euangelici expositione accuratius mihi perpendendum, ac demonstrandum venit.

§. XVI.

Cum vero prioris, quam constitui, partis tractatio, variis, iisque haud prorsus inutilibus quaestionibus attenuate tantum delibatis, iam praeter opinionem accreuerit, alteram partem in peculiari dissertatione, fauente numinis gratia, propediem absoluiam. DEVS, qui patrum nos complectitur amore, ardentissimum sui diuinarumque literarum amorem in nobis accendat, omnesque Christum ore profutentes, cuiuscunque sint gentis atque conditionis, reddat

ΘΕΟΦΙΛΟΤΕ ΦΙΛΟΓΡΑΦΟΤΕ.

t) Conf. RVP. ERYTHROPILI cat. aur. in harm. p. 4. b. v) In harm. euang. p. 4. x) l. c. p. 504. y) In harm. euang. p. 620. citante et approbante THEOD. HASEO in bibl. Brem. l. c. p. 524. z) In opere analyt. t. II. p. 477.

99 A 6918

ULB Halle
002 824 876

3

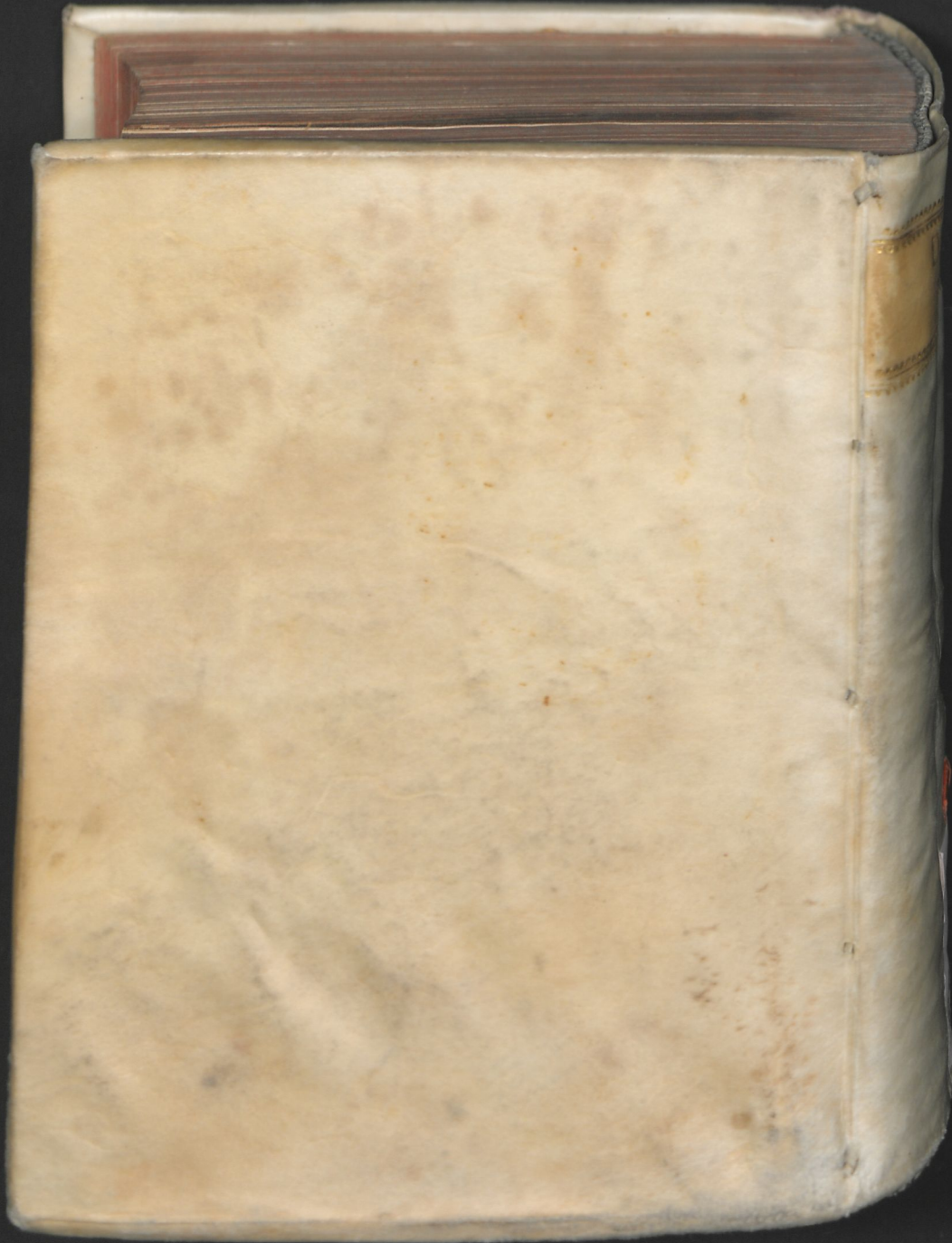

Sb.

VD17

Reko

Mi. 64.

18

DISSERTATIO EXEGETICA
PRIOR
DE
DEDICATIONE
EVANGELII S. LVCAE
CAP. I. 1-4.

QVAM
PRAESIDE
CHRISTIANO MÜNDENIO
S. S. THEOLOG. DOCT. EIVSDEMQVE
P.P.O.

IN IVLEO MAIORI
DIE XVII APRILIS *clbcccXXVIII.*

PVBlicae ETZHTHEEI EXPONET
AVCTOR RESPONSVRVS
IVLIVS CAROLVS SCHLAEGER
HANNOVER.
S. S. THEOL. STVD.

HELMAESTADII
TYPIS PAVLI DIETERICI SCHNORRII
ACAD. TYPOGR.

